

O‘ZBEKISTONGA VOLEYBOLNING KIRIB KELISHI VA RIVOJLANISHI

Tursunov A.

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Jismoniy madaniyat fakulteti katta o‘qituvchisi*

Tayanch so‘zlar: voleybol, jismoniy tarbiya, yon chiziq, yuz yoki en chiziq, o‘rta chiziq, hujumdagi holatlar, himoyadagi holatlar, spartakiada.

Ключевые слова: волейбол, физкультура, боковая линия, лицевая или боковая линия, средняя линия, позиции в нападении, позиции в защите.

Key words: volleyball, physical education, side line, face or width line, middle line, attacking positions, defensive positions.

Резюме:

Bugungi kunga qadar O‘zbekistonda voleybol o‘yining kelib chiqish va rivojlanish tarixi hamda bugundagi darajasi haqida so‘z yuritiladi. Bundan asosiy maqsad tinglovchilarga mavzuning nazariy asoslarini yoritishdan oldin uning tarixi haqida tushunchalarni eslatib o‘tishdir. Shu bilan birga voleybol o‘yinining bugungi xolati va yangi talablar haqida takliflar keltirib o‘tiladi.

Резюме:

В этой статье рассказывается краткая история происхождения и развития игры в волейбол, а также ее теоретические основы. Основная цель этого состоит в том, чтобы напомнить аудитории о концепциях истории предмета, прежде чем они смогут осветить его теоретические основы. В то же время будут внесены предложения о сегодняшнем состоянии волейбольной игры и новых требованиях.

Summary:

This article will talk about the brief history of the origin and development of the game of volleyball and its theoretical foundations. The main purpose of this is to remind the audience of concepts about the history of the subject before covering the theoretical foundations of it. At the same time, suggestions will be brought about today's state of the volleyball game and new requirements.

O‘zbekistonga voleybolning kirib kelishi va rivojlanishi.

Rivojlangan jahon mamlakatlari kabi bizni ta’lim va sport ham kundan-kunga rivojlanib bormoqda. “Davlat-ta’lim-talaba-ota-ona” halqalarini birlashtirib, maktabgacha ta’lim va tarbiya, umumiy o‘rta ta’lim, professional ta’lim, oliy ta’lim tizimi hamda ilmiy-madaniy muassasalarini bo‘lg‘usi jismoniy tarbiya o‘qituvchisining pedagogik ta’limi nazariyasi va amaliyotining akmeologik asoslarini o‘rganish muammosini tadqiqot ob’ekti qilib belgilashga turtki bo‘ldi.

“O‘zbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya va sportni 2025 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”da davlat sport ta’limi muassasalarida trener va mutaxassislarining sifat tarkibi, xususan, oliy ma’lumotlilar sonini bosqichma-bosqich 80 % ga etkazish; sport turlari bo‘yicha terma jamoalar sportchilari uchun ilmiy-majmua laboratoriyalar tashkil etish, tayyorgarlik jarayoniga ilg‘or innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda sport sohasida samarali tibbiy va farmakologik ta’minotni yo‘lga qo‘yish tizimini joriy etish ustuvor vazifalar sifatida belgilandi.

Ayniqsa, voleybol, gandbol sport turlari hozirgi kunda yildan-yilga raqobatning jadal keskinlashuvi bilan muhim o‘ringa ega. Voleybol sport turi bo‘yicha o‘tkazib kelinayotgan milliy chempionatlar va o‘ta nufuzli halqaro musobaqalarda yuksak natijaga erishish uchun jismoniy potensial zahirasini kuchaytirish va kengaytirish, eng asosiysi kadrlar salohiyatini oshirishni taqozo etadi. Bu omil jismoniy tarbiya mashg‘ulotlari va darslarida talaba yoki talabalarni voleybol sport turiga tizimli ravishda o‘rgatish hamda pedagogik mahoratining oshishida muhim manba hisoblanadi.

Butun jahon mamlakatlarida hozirda voleybol sport turini o‘rgatishning samarali usullarini tatbiq qilish eng muhim vazifadan hisoblanadi. Rivojlangan davlatlar orasida shunday klublar borki, o‘smirlarni hatto 4-5 yoshidan boshlab mashg‘ulotga qobiliyati borligini va genetik prognoz orqali saralab olish jarayonlari amalga oshiriladi. Shuningdek, bu jarayonga kompleks tarzda zamonaviy yondashish zarurati yuzaga kelmoqda. Shu jumladan bolalarning har tomonlama intellektual rivojlanishida yosh avlodni shakllantirish, jamiyat rivojiga mos barkamol shaxsni voyaga etkazishga barcha imkoniyatlar yaratilmoqda.

Aynan voleybol va gandbolchilarning jismoniy sifatlarini rivojlantirishga, harakatlanish harakatlari turlarini kengaytirishga, eng asosiysi voleybolchi uchun muhim bo‘lgan taktik harakatlarga qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirishni ta’minlovchi psixofizik jarayonlari va funksiyalarini rivojlantirish va takomillashtirishga yordam beradigan yo‘llarini tanlab olish muhim deb hisoblaymiz. Chunki eng yaxshi natijalarga o‘rgatishning aniq vazifalarini va shug‘ullanuvchilarning individual-guruhli xususiyatlarini hisobga olib o‘qitish, tarbiyalash va mashqlarning boshqa vositalari bilan mosligida erishish mumkin. Shuning uchun jismoniy sifatlarini yaxshilashga va voleybol, gandbol o‘yini ko‘nikmalarini mustahkamlashga qaratilgan mashqlar tizimini ilmiy asosda tanlab olish zarur.

1921 – 1928 yillarda o‘yin qoidalari mukammallashib, texnik usullar (to‘pni o‘yinga kiritish, uzatish, hujumkor zarba, to‘siq) shakllandi. Birinchi navbatda bir necha o‘yinchi harakatlarini tashkil etish va ularni taktik usullarini qo‘llash bilan bog‘liq, o‘yin taktikasi usullari vujudga keladi. Voleybol rivojlanishning ushbu bosqichida oldin to‘pni o‘yinga kiritish imkoni hisoblangan usul hujumkor usul sifatida qo‘llanila boshlandi. Yuqoridan yo‘naltirilgan to‘pni o‘yinga kiritish

usuli paydo bo'ldi. Texnik usullar yanada hujumkor tusga kira boshlandi. 1929-1939 yillarda o'yin texnika va taktikasining rivojlanishi bordi. Raqib zarbalariga guruh bo'lib to'siq qo'yish usuli ko'proq qo'llanila boshlandi. Bu o'z navbatda hujumkor zarbalar shakli rivojiga o'z ta'sirini o'tkazdi. Aldamchi, kuchli, hujumkor, zarbalar qo'llanildi. To'siq qo'yuvchilarni qo'llash zarurati tug'iladi.

O'zbekistonda voleybol sport turi 1924-1925 yillarda paydo bo'lganligi haqida ma'lumotlar bor. O'zbekistonda voleybol o'yinining paydo bo'lishiga Toshkent shahrida jismoniy tarbiya o'qituvchisi Chernishev 1925 yilning oxiri 1926 yilning boshlarida birinchi marta Moskva shahridan voleybol to'pi, to'r va musobaqa qoidalari yozilgan kitobini olib kelgan va maktabda voleybol to'garagini tuzadi. Shu maktabning voleybol jamoasi 1927 yil 27 aprelda Metallist jamoasi bilan o'ynab, 3:0 ga yutadi. Shu vaqtdan boshlab ushbu o'yin ishchi klub va jismoniy tarbiya to'garaklarida o'ynala boshlandi.

1927 yili KIM stadionida voleybol bo'yicha maktablararo bahorgi shahar birinchiligi musobaqasi o'tkazildi.

1927 yili 1-Butun O'zbekiston spartakiadasi o'tkazildi va uning dasturiga voleybol o'yini ham kiritildi. Shunday qilib, O'zbekistonda voleybol o'yini 1927 yildan boshlab o'ynala boshlandi.

Usha davrning sport faxriysi K. Lebedevning tarixiy izlanishlariga binoan 1924-25 yillarda zamonaviy voleybolni qonun qoidalari mavjud bo'lgan ya'ni maydon o'lchami 9x18 m, 6-kishidan o'yinchi o'ynaydi, ochkolar 15 gacha va h.z. xullas o'yin qoidalari o'xshash bo'lgan. 1927 yil 26 aprelida esa aynan Chernishev o'z maktabi voleybol to'garagi jamoasi bilan birinchi rasmiy musobaqa tashkil etib, unda bu jamoa yuqori mahoratni ko'rsatib musobaqa g'olibi bo'ladi. Bu musobaqa voleybol sport turining ommalashishida va shakllanishida katta turtki bo'ldi. 1927 yilda birinchi marta Toshkent shahar birinchiligi o'tkaziladi va unda 9 ta voleybol jamoasi ishtirok etadi. Voleybolni keng ommalashishi aynan 1927 yildan boshlanadi. Shu yil Toshkent shahrida 6 ta voleybol maydoni paydo bo'ladi.

1928 yil Toshkentda musobaqa tashkil qilinadi va unda 10 ta erkaklar va 4 ta ayollar jamoasi ishtirok etadi. 1930 yilda "Dinamo" ko'ngilli sport jamiyatida voleybol klubi tuzildi. Ilk jamoaning murabbiysi B.A. Varontsov O'zbekiston voleybolining rivojlanishiga salmoqli hissasini qo'shadi. 1933 yilda II O'zbekiston spartakiadasi o'tkazildi va bunda voleybol ham o'z o'rnini mustaxkam egalladi.

1934 yil O'zbek voleyboli uchun muhim burilish bo'ldi, chunki ilk bor O'zbek voleybolchilari Moskvada mamlakat birinchiligida ishtirok etdi. Aynan shu yili voleybol O'rta-Osiyo va Qozog'iston spartakiadasi dasturidan o'rin oldi.

Shuni ham alohida ta'kidlab o'tish lozimki O'zbek voleybolini ilk bor ravnaq topishida A. Saakov, G.L.Kechishev, V.X. Shnurov, A.A. Bogachenko, B.A. Vorontsov kabi murabbiylarning xizmatlari alohida ahamiyatga ega.

1938 yilga kelib O‘zbekistonda kuchli jamoalar soni 72 taga etdi. Bularga SAGA-“Dinamo”ODO, Qurilish texnikumi, “Lokomotko” O‘zTRANS, Farg‘ona, Xorazm, Qoraqalpoq, Samarand va boshqalar. 1941-45 yillarda Ulug‘ Vatan urushi davrida harbiy o‘quv shaxobchalar tashkil etiladi va unda jismoniy tayyorgarlikka alohida e‘tibor qaratildi.

1945 yildan boshlab jismoniy tarbiya va sport hamda jamoalarning qayta tiklanish davri kuchga kirdi.

1946 yili Toshkent, Andijon, Samarqandda shahar birinchiliklari, Respublika birinchiliklari bo‘lib o‘tadi va shu yili “Lokomotiv” Odessa shahriga mamlakat birinchiligiga jo‘nab ketadi.

1947 yil Voleybol bilan muntazam shug‘ullanuvchilar soni 9278 taga etgan. 1950 yildan boshlab O‘zbekiston voleybolida uzluksiz xujum taktikasi ustunligi ko‘zga tashlana boshladi, o‘yinlarda turli xil kombinatsiyalar qo‘llana boshlandi. Shu yildan boshlab hozirgi kunga qadar har-xil turda musobaqalar muntazam ravishda o‘tkazib kelinmoda.

O‘zbekiston voleybolining rivojlanishida G.Xudyakov, G.Bagirov R.Xusainov, Yu.Simonov, V.Kucherov, V.Ananich, S.Myachin, E.Sklyarova, L.Raxmonulova, Yu.Xolnazarova, L.Korchagina, L.Ishmaeva, V.Galushko, V.Duyunova, L.Pavlova, O.Belova O.Dubyaga o‘zlarining katta hissalarini qo‘shganlar.

Hozirgi kunda Vatanimizning erkak va ayollar milliy terma jamoalari jahon miqyosidagi sport musobaqalarida muntazam qatnashib keladilar. O‘zbekiston mustaqillikka erishgandan so‘ng, voleybol bo‘yicha erkaklar va ayollar o‘rtasida milliy chempionatlar muntazam o‘tkazilib kelinmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Xalqaro voleybol federatsiyasiga 1991 yili a‘zo bo‘ldi. O‘zbekiston Respublikasi Osiyo Voleybol konfederatsiyasiga 1992 yili a‘zo bo‘lgan. O‘zbekistonda hozirda voleybol bilan 700 mingga yaqin kishi shug‘ullanadi.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining 2015 yil 4 sentabrdagi “Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida” gi O‘RQ-394-sonli qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-martdagi PF-5368-son “Jismoniy tarbiya va sport sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 24 yanvardagi PF-5924-son “O‘zbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya va sportni yanada takomillashtirish va ommalashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi farmoni.
4. Pulatov A.A. Voleybol. // JTI I kurs talabalariga mo‘ljallangan ma‘ruzalar to‘plami. T.: 2004. - 71 b.
5. Salomov R.S. Sport mashg‘ulotining nazariy asoslari. O‘quv qo‘llanma. T., 2007.
6. Tursunov A.E. Sport va harakatli o‘yinlarni o‘qitish metodikasi (voleybol, gandbol). Darslik. Chirchiq-2024y.